

<http://scta.info/resoure/pgb1q1-cadanl/critical/transcription>

Editor’s note: paragraph 1 of pg-b1q1 added to print list

- 1 “Cupientes aliquid de penuria”, etc. Istud est prooemium libri *Sententiarum* qui liber dividitur in prooemium et tractatum. Secunda incipit ibi, “veteris ac novae legis”.

<http://scta.info/resoure/lectio1/critical/transcription>

Editor’s note: lectio 1 test

LECTIO 1, DE FIDE

⟨QUAESTIO⟩

⟨ UTRUM IN CAUSA IUDICIALI FIDEI CONTRA TRADITIONEM PURE HUMANITUS ADINVENTAM IUDEX IDONEUS FERRET PRO FIDE SENTENTIAM ⟩

- 1 Circa prologum *Sententiarum* in quo MAGISTER dicit quod intentionis suae est “munire Davidicam turrin vel potius munitam ostendere clypeis” etc., quaero istam quaestionem: utrum in causa iudiciali fidei contra traditionem pure humanitus adinventam iudex idoneus ferret pro fide sententiam.

5

⟨CONCLUSIO⟩

- 2 Et inprimis protestatur quod fides non subicitur humano iudicio, et haec est una conclusio. Patet quia fides est donum Dei supernaturale et est de illis de quibus IACOBUM APOSTOLUS dicit quod “omne datum optimum et omne donum perfectum desursum est descendens a Patre luminum”. Et fundabitur haec conclusio infra per diversa media. Unde nisi haec conclusio esset vera, sequeretur quod quis posset credere articulis fidei sine fide, hoc autem est falsum. Item *⟨secun-*

10

1 LOMBARDUS, *Sent.* I, prol. (I, 3, ll. 1). 3 LOMBARDUS, *Sent.* I, d. 1, c. 1 (I, 55, ll. 5). 2-3 LOMBARD, *Sentences*, I, prologus., (I:1) 8-10 Iacobus 1:17

1 Sententiarum] Magistri Petri Plaoul *in textu* R SV 3 clypeis] *om.* V 3 in] *om.* R SV S 4 contra traditionem] contradictionem R SV 8 quod] *om.* R V 10 infra] prima V 11 sequeretur] sequitur S

15 *dae*) *Petri* dicitur quod “Spiritu Sancto repleti locuti sunt sancti Dei homines” et HIERONYMUS quod “lex spiritualis est ideo revelatione indiget.” Et in *Psalm* “revela oculos et considerabo mirabilia de lege tua.”

⟨DIFFICULTATES CIRCA FIDEM⟩

20 Sed hic occurrunt arduae difficultates; et primo consideranda est 3 descriptio fidei quam ponit APOSTOLUS, scilicet, “fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium.” Ubi secundum ALTISSIODORENSIS in principio suae *Summae* et GUILLELMUM PARISIENSIS tractatu suo *De fide et legibus* sit una comparatio fidei, respectu credendorum, et caritatis, respectu amandorum; unde imaginatur quod sicut caritas dirigit hominem ad diligendum Deum propter se, ita proportionaliter fides inclinatur intellectum ad credendum primae 25 veritati propter se et super omnia sine alia apparentia. Ideo fides est argumentum, et non est consequens nec conclusio. Ideo, sicut inquit GUILLELMUS ALTISSIODORENSIS “a quodam bene dictum est quod apud ARISTOTELEM argumentum est ratio rei dubiae faciens fidem, apud autem Christum est fides faciens rationem”. Et hoc videtur 30 esse contra AUREOLEM prima quaestione Prologi articulo primo, qui tenet quod articuli fidei sunt conclusiones ex aliis deductae, ad quas processus theologicus et processus theologici principaliter nituntur 3b concludendas; et non sunt tamquam principia ex quibus alia theologice deducuntur.

35 Unde secundum APOSTOLUM “sine fide impossibile est Deo placere.” 4 Ideo in diffinitione bene dicitur: “substantia sperandarum sperandarum rerum, argumentum non apparentium. apparentium” Ideo fides dicitur substantia quia est totius meriti fundamentum, nam 3b sicut substantia dicitur subiectum accidentium, ita fides dicitur fundamentum omnium aliarum veritatum. Ideo dicit APOSTOLUS: “sine 40 fide impossibile est placere Deo”. Ideo dicitur ‘substantia rerum’, non quod sit realiter substantia, immo est quod accidens animae in-

13–14 II Petrus 1:21 **14–15** S. HIERONYMI, *Epistola LIII: Ad Paulinum* (PL XXII:543) **15–16** Psalm 118:18 **18–19** Hebrews 11:1 **20** Guillelmus Auxerre *Summa aurea* **20–21** Guillelmus Parisiensis, *de fide et legibus* **27–29** Guillelmus Auxerre, *Summa aurea*, prologus. **30** Aureoli, Prologue, article 1 **35** *Ad Hebraeos* 11:6 **36–37** *Ad Hebraeos* 11:1 **40–41** *Ad Hebraeos* 11:6

15 considerabo] considera R SV considerata S **18** est] *om.* R **20** in] *om.* R SV S **20** GUILLELMUM] Guillelmi R **25** super] supra V **27** GUILLELMUS] *om.* V **29** est] *iterum* R SV **30** articulo] capitulo V **32** processus theologicus et] *om.* V **34** deducuntur] deducantur V **35–58** Unde ...etc.] dicitur in praedicta diffinitione non apparentium, quia non oportet quod subiectum sit apparentium, et de hoc aliquid dicitur V **36–37** sperandarum] separandarum S **37** apparentium] apparentiam S

haerens, sed sicut substantia dicitur perfectior et nobilior accidente, ita fides dicitur et est nobilior habitus animae infusus, ut tamquam fundamentum, cui aliae virtutes theologicae et cardinales innituntur ut fundamento, quia regulat et dirigit intellectum humanum respectu credendorum ad salutem necessariorum; nisi enim quis crediderit salvus esse non poterit. Elevat etiam humanum iudicium ad veritates theologicas concipiendum et intelligendum; nisi enim credideritis, non intelligetis, sicut dicit Christus. Et imaginandum est quod, sicut caritas dirigit hominem ad diligendum Deum propter se finaliter, ita fides similiter inclinatur intellectum nostrum ad credendum articulis immediate propter Deum. Dicitur etiam fides ‘non apparentium’ intelligendum quantum est ex parte sui, quia non oportet quod obiectum fidei sit de per se apparens et evidenter cognitum. Fides enim respectu sui obiecti est quaedam cognitio aenigmatica. Ideo dicit APOSTOLUS: “nunc autem videmus per speculum et in aenigmate, tunc autem faciem ad faciem,” etc.

5 Ubi advertendum quod de hac materia sunt tres diversae viae ad imaginandum quomodo quis inducitur ad credendum articulis fidei: duae extremae et tertia media. Prima est quae est tacta: quod intellectus per fidem assentit primae veritati propter se sine quacumque apparentia. Secunda est HOLCOT primae extremae contrariatur, scilicet, quod assensus fidei nullo modo generatur, nisi per rationem coherentem intellectum, non affectatum ad oppositum; et ultra credere articulis non est meritorium, quia non est in libera potestate voluntatis, quia quis ad credendum articulis necessatur quandoque Tertia, via media, est quam determinat DE HEUTA quod requiritur ratio probabilis; non tamen necessitans ad credendum, et ideo cum hoc requiritur imperium voluntatis.

⟨ARGUMENTA PRO PRIMA VIA AD IMAGINANDUM FIDEM⟩

6 Prima via est ALTISSIODORENSIS ponentis quod intellectus adiutus lumine fidei potest assensum articulorum in se causare sine aliqua apparentia extrinseca vel ratione suadente vel inductiva, immo ipsum

57–58 *I Ad Corinthios* 13:12 **61** Guillelmus Altissiodorensis, Liber Primus, prologus (ad Claras Aquas, I:15, l. 2-3): “Sicut enim vera dilectione diligitur Deus propter seipsum super omnia, ita fide acquiescitur prime veritati super omnia propter se.” **63** Cf. Holcot, Commentary, prologue **68** Cf. Oyta

46 regulat et dirigit] regulat et dirigit *corr. ex* dirigit et regulat R **47** necessariorum] concipiendum et intelligendum *add. sed del.* SV **54** non] nonus SV **54** oportet] *om.* R SV **55** per] *om.* S **56** cognitio] intellectio S **59** Ubi advertendum quod] et V **59** tres] quinque V **59–60** diversae ...fidei] viae V **61–62** intellectus] non R SV **63** Secunda] Quarta via V **63** primae] praedictae V **65–67** non ...quandoque] V **68** determinat] declarat V **71–75** Prima ...nobis] *om.* V

lumen fidei et intellectus sufficiunt ad causandum assensum articulo-
rum in nobis.

Prima ista via imaginatur conformiter ad AUGUSTINUM XII° *de* **7**
civitate Dei, qui ponit originem duarum civitatum, scilicet, Dei et di-
aboli, ex parte voluntatis. Ponit ibi AUGUSTINUS quod duo amores R1-va
fecerunt duas civitates: civitatem Dei fecit amor Dei usque ad
contemptum sui; civitatem diaboli fecit amor sui usque ad contemp-
tum Dei. Huiusmodi ergo homines qui talem habent amorem erga se SV187-va
sunt cives civitatis diaboli. Consimiliter ponit de intellectu respectu
veritatum, quia quaedam sunt veritates commodae intellectui etiam
in statu naturae lapsae. Alia autem est veritas ad quam intellectus,
seclis omnibus aliis veritatibus et apparentiis, fertur in illam veri-
tatem, ita quod totaliter seipsum abnegat propter primam veritatem.
Et sic erit cuius civitas Dei, sicut dictum est de voluntate, et talis est
maxima perfectio ipsius intellectus, scilicet, omnino se negare, sicut
credere istam: ‘Deus est’, quae est prima.

Ex quo statim sequitur quod remunerator est eo quod bonus est et **8**
summe bonus est et eo quod summe diligit creaturam et non summe
diligere nisi remuneraret bene appetentem, et hoc notavit APOS-
TOLUS, dicens quod “oportet accendentem credere quia est, et quia
remunerator est”.

⟨COROLLARIA PRIMAE VIAE⟩

Ex quibus sequitur primo quod ex rationibus probabilibus non **9**
generatur fides; patet quia fides et actus fidei sunt supernaturales.

Secundo sequitur quod nec rationes evidentes sufficiunt concur- **10**
rere ad tam nobilis habitus et assensus productionem. Id est, rationes
demonstrativae non possunt causare actum fidei, et ponendum est in
claris terminis, quia Sacra Scriptura elucidanda est et non obscuranda
iuxta illud, “qui elucidant me vitam aeternam habebunt”. Et si obi-
ciatur de hoc, quod refert MACROBIUS: quod “quidam vidit musas S2-vb
poeticas lacrimantes eo quod ea quae scribuntur in Scriptura Sacra
scribuntur sine ornatu earum”. Respondendum est quod scientiae, V6-ra

76–77 Augustine, *City of God*,?? **78** Augustine, *City of God*,?? **93–94**
Ad Hebraeos 11:6 **101** *Sirach* 24:31 **102–104** Non invenimus adhuc.

76 ista] *om.* V **76** AUGUSTINUM] argumentum R SV **77** originem] R SV
S **78** voluntatis.] et V **79** fecerunt] fecerunt R SV **79** fecit] facit R **80**
contemptum] contentum V **80** fecit] *om.* R SV S **80–81** contemptum] con-
tentum V **81** erga se] ergo R erga S SV **82** cives civitatis] omnes R SV S **82**
diaboli] et *in textu* R **82** Consimiliter ponit] conformiter posset poni V **84**
veritas] virtus R SV **90** quo] qua V **90** sequitur] eo *add. sed del.* V **90**
bonus est et] *om.* V **94** est] *om.* V **98** tam] eam R SV **98** nobilis habitus
et assensus] nobiles actus V **100** Sacra] *om.* V **103–104** in Scriptura Sacra
scribuntur] *om.* R SV scribuntur V **104** est] R

- quae ad superbia inducunt, sicut sunt scientiae humanitus adinven- 105
tae, debent tegi verbis, ne omnibus appareant. Scriptura autem Sacra,
quae ad humilitatem inducit, velari non debet, sed debet declarari.
- 11 Tertio sequitur quod lux fidei est superioris speciei et ex parte
sui certior quam tota latitudo omnium rationum naturalium. Patet
quia, propter propinquitatem quam habet ad summam lucem, ipsa 110
est certior et excellentior quam latitudo tota luminis naturalis, et sic
rationes probabiles non sufficiunt in nobis generare habitum fidei. Ex
isto sequitur quod fides excedit primum principium in firmitate, cum
primum principium sit infra latitudinem luminis naturalis, igitur.
- 12 Sed contra, obicitur quia prima principia sunt nobis innata et sunt 115
R1-vb evidentissima et fides non sic, ergo in esse claritatis, fides videtur esse
speciei inferioris.
- 13 Contra hoc ponitur quartum corollarium, iuxta immediate dicta:
quod quantum ad hoc, fides excedit primum principium complexum
non solum in luce, sed etiam in firmitate. Illud non probatur nunc. 120
- 14 Quinto sequitur quod facilius esset dissentire primo principio
quam fidei. Istud fundatur primo in supremo modo se habendi intel-
SV187-vb lectus; secunda radix est quia intellectus, adhaerens primae veritati,
abnegat seipsum et omnem rationem et sic est immobilis quantum
ad hoc. Ideo, intellectus sic fide illustratus, secundum ALTISSIODOR- 125
ENSIS, potest dicere Samaritanae, id est, rationi humanae, “iam non
propter te credimus, sed quod ipsum vidimus et audivimus”. Sed de
primo principio possunt adduci rationes sophisticae per quas ligabitur,
nec ibi abnegat omnem rationem quemadmodum facit respectu fidei.
- 15, S3-ra Ex quo sequitur sexto: quod adhaesio fidei tollit omne sophis- 130
ticum periculum.
- 16 Septimo sequitur quod rationes tam pro se quam contra se con-
temnit, ne per eas quae credat – quod alias variarent habitum credi-
tum contra se, ne per eas reducatur.
- 17 Octavo sequitur quod fides quantum est de se omnem rationem 135
naturalem repudiat.

126–127 *Ioannis 4:42*

105 inducunt] inductione S 105 sicut] cuius V 106 appareant] pateant V
107 debet] debent V 107 debet] *om.* V 108 superioris] superior S 109
naturalium] materialium S 110 quia,] *om.* V 111 naturalis,] materialis S
112 in] in *add.* S 113 excedit] excedit *corr.* *ex* exceditis R 114 igitur]
iterum S 115 obicitur] obiceretur V S 115 sunt] sint S 116 claritatis] vid
add. *sed del.* SV 118 iuxta immediate dicta] *om.* V 122 habendi] illius
in textu V 124 immobilis] immutabilis V 126 non] nota R 127 ipsum]
iterum V 127 vidimus] vidimus *corr.* *ex* vendimus V 129 omnem] creaturam
add. *sed del.* SV 129 respectu] ratione V 130 sexto] *om.* V quinto S 132
sequitur] videtur *in textu* SV 132–133 contemnit] *om.* S 133–134 ne ...,]
om. S 133 ne] quantum est ad hoc ut V pro se ne SV 133 eas] ea R SV
133 quae] *om.* V 134 contra se] *om.* V 134 ne per eas reducatur] V 134
reducatur] seducatur S

⟨OBJECTIO AD PRIMAM VIAM AD IMAGINANDUM FIDEM ET RESPON-
SIO PETRI PLAUL⟩

- Contra tamen istud obicitur, quia tunc doctores et sancti peccar- **18**
ent, quia, pro fide defensione, multas fecerunt rationes, sicut patet in V6-rb
isto libro *Sententiarum* et aliis libris doctorum. Unde dicit AUGUSTI-
140 NUS quod “scientia theologiae et Sacrae Scripturae est saluberrima,
quae fides gignitur, nutritur, defenditur, roboratur”.
- Respondeo ad hoc: **19**
⟨Primo⟩ quod rationes probabiles multipliciter valent, non tamen **20**
ad fidei generationem, quia rationes tales sunt propter alias rationes,
145 quae possent fieri ex ⟨insulto⟩ diaboli. Ideo valent contra diaboli in-
sultum.
- Secundo, ex naturali dispositione hominis post lapsum, vires eius **21**
sensitivae sunt variae. Ideo veniunt multae cogitationes et multa
phantasmata contra fidem; rationes autem probabiles hoc tollunt.
- 150 Tertio valent ad reflectendum contra haereticos et gentiles rationes **22**
suas et et removendo eorum fallacias et ad eos convincendum.
- Quarto possunt esse tales rationes quod inclinabunt ad assen- **23**
tiendum firmiter articulis fidei, quia ex illis potest generari habitus
qui inclinabit ad assentiendum articulis. Tamen talis habens habitum
155 talem, non habens tamen infusum habitum fidei, non esset fidelis, nec
etiam haberet habitum infidelitatis oppositum.
- Quinto quia sunt manuductivae ad fidem aliquam et dispositivae **24**
ad ipsam.
- Sexto pie credendo per per tales rationes, verisimile est quod Deus **25**
160 suppleat residuum ex quo homo facit diligentiam in acquirendo fidem.
- Septimo staret quod quis crederet primo propter rationem, postea
propter fidem, sicut stat quod aliquis incipiat aliquid habendo respec-
tum ad malum finem et tandem continuando haberet respectum ad
bonum finem. Sicut patet de eundo ad ecclesiam pro lucrando distri-
165 butiones, qui postea esset ibi propter Deum, ut si aliquis canonicus
vadat ad ecclesiam ea sola intentione vel affectione ut distributiones
139 Lombard, *Sentences* I **140–141** AUGUSTINUS *De Trinitate* XIV, c. 1
138 defensione] defectione S **138** multas fecerunt] multum faciunt V **138**
patet] *om.* R **139–141** Unde] *om.* V **142** Respondeo] respondetur V
142 ad hoc] *om.* V **143** multipliciter] multum V **143** valent] unde R SV
144 alias rationes] alia V **145** ⟨insulto⟩] insultu R V S SV **145–146** Ideo
valent contra diaboli insultum.] *om.* V **147** eius] eum S **148** multa] *om.* R
SV S **150** Tertio valent] primo V **151** et] in S **151** removendo] rememoran-
do V **151** eorum] earum V **151** convincendum] convertendum V **152–153**
assentiendum] assentiendum *corr. ex* ssentiendum S **153** articulis] articulos S
153–155 quia ...talem,] *om.* V **155** non habens tamen infusum habitum fidei,]
non tamen haberet fidem et sic tales V **155** esset fidelis] essent fideles V **156**
haberet] haberent V **157** et] *om.* V **159** Sexto] quinto S **159** per tales
rationes,] *om.* V **159** per] quod S

suas recipiat; et licet ista affectio non sit meritoria, tamen virtute il-
lius inductionis ad eundem ad ecclesiam, dum ibit vel dum erit ibi in
ecclesia, potest habere rectam intentionem, ut ibi sit et maneat, non
propter distributiones (licet propter eas venerit), sed ut divinum servi- 170
tium cum devotione audiat vel ibi oret vel matutinas cum aliis cum
devotione decantet. Et ista possunt esse meritoria, licet principaliter,
dum venerit, hoc ⟨non⟩ intenderet. Et sic rationes sunt manufacti-
vae ad credendum et consequenter ad errorem diminuendum, sicut
est de pagano qui converteretur ad fidem propter bonum temporale 175
et postea Deo crederet propter seipsum. Sic etiam rationes proba-
biles sunt manufactivae ad credendum alicui articulo, postea poterit
talis percipere quod non propter rationes vel apparentias est creden-
dum, sed mere libere non intendendo rationi humanae, et sic credendo
mereretur, alias non. Iuxta idem, idem fides non habet meritum cui 180
humana ratio praebet experimentum; sic forsitan postea fideliter cre-
det, non tamen propter rationes, ut li ‘propter’ dicit circumstantiam
causae efficientis; bene tamen si li ‘propter’ dicit circumstantiam oc-
casionis.

Item, ⟨octavo⟩, valent ad infirmitatem humani ingenii sanandam 185
quod quid ingenium propter peccatum culpae originalis depressum est
et volneratum; et roborandum relevandum est per lumen supernat-
urale.

Propter istas rationes, non in merito, praecipit APOSTOLUS PETRUS
specialiter praelatis ut: “parati sint omni poscenti reddere rationem 190
de ea quae in eis est fide et spe”.

⟨ALIQUA CONCLUSIONES⟩

⟨PRIMA CONCLUSIO⟩

Ex quibus ultra sequitur quod: fides est proprie sanitas intel-
lectus, sicut peccatum fuit morbus ipsius.. Per peccatum enim fuit
non solum voluntas volnerata, sed etiam intellectus; per fidem autem
sanatur intellectus, sicut voluntas per caritatem. Ideo est dura a 195
principio. Unde et apostolis dura fuit, dicebant enim: “Durus est hic

190–191 I Petrus 3:15

161 postea] vero *in textu* V **162** propter] per V **163** haberet] habebit V
164 eundo] eunte V **165–174** esset ...diminuendum] cantat et est in devotione
propter Deum V **168** ibi] *om.* R **169** rectam] causam R **175** propter]
aliquod *in textu* V **176** seipsum] ipsum V **176–184** Sic ...occasionis.] *om.*
V **179** intendendo] intendo S **180** alias] vel S **180** idem] illud S **180** cui]
ubi R **185–188** Item, ...supernaturale] *om.* V **189** istas] praedictas V **189**
praecipit] procedit V **190** praelatis] clericis R

sermo et quis potest eum audire”? Et ratio est quia dividit animam a corporibus elevando eam usque ad contemptum sui. Unde APOSTOLUS: “Vivus et efficax est sermo Dei et penetrabilior omni gladio ancipiti”. Unde sicut potio amara videtur dura et amara in principio aegrotanti, in fine tamen est sana, sic fides; nam in principio durum videtur credere articulis eam intuentibus, in fine tamen fides fortificat et roborat intellectum.

⟨SECUNDA CONCLUSIO⟩

Alia conclusio: fides non solum est meritoria, immo formaliter est meritum. Quod sit meritoria ab omnibus conceditur. Quod sit formaliter meritum patet, licet credere sit ex parte actus intellectus ut declarabo. Patet ergo quod fides sit meritum per APOSTOLUM: “ABRAHAM credidit et reputatum est sibi ad iustitiam”, et *Habacuc*: “iustus ex fide vivit”.

Pro quo est notandum quod cum eadem res sit intellectus et voluntas omnino, tamen alius est actus per quem anima dicitur intellectus, scilicet intellectio, et alius per quem dicitur voluntas, scilicet, volitio. Ideo tres possunt distingui actus in anima: quiddam sunt cognitivi solum, ut intellectiones; quiddam appetivi solum, ut volitiones; quiddam vero mixti ex praedictis et in talibus consistit fides, caritas, et spes et eorum actus. Unde sicut actus caritatis est actus voluntatis, et tamen est quodammodo perceptio obiecti et sic pertinet ad intellectum, principalius tamen ad voluntatem, sic e converso, principalius fides pertinet et est actus intellectus, etiam pertinet ad voluntatem. Et ideo sicut creatura obligatur ad actus caritatis, ita ad actus fidei. Et sicut per diligere meretur debito modo diligendo, sic etiam per credere debito modo meretur, et hoc concordat dictis AUGUSTINI dicentis: “Cetera potest homo nolens, credere non nisi volens.”. Item, sicut unum crescit, sic et reliquum nec videtur plus repugnare augmentatio intellectiva respectu unius quam respectu alterius.

196–197 Iohannes 6:60 **199–200** Ad Hebraeos 4:12 **208** Ad Romanos 4:3 **209** *Prophetia Habacuc* 2:4 **223** AUGUSTINUS, *Tractatus XXVI in Ioannem*, 2

193 fuit] est V **193** morbus ipsius.] morbum ipsius SV morbus ipsum S morbum ipsius V **194** vulnerata] viciata V **197** quis] qui V **197** ratio] ideo V **198** contemptum] contentum V **200** ancipiti] ancipiter R S SV **200–203** Unde ...intellectum] om. V **202** eam intuentibus, in fine] causa inevidentibus S **204** fides] om. V **204** immo] sed V **206** formaliter] om. V **206–207** licet ...meritum] om. V **207** per APOSTOLUM] om. R SV S **208** sibi] om. V **210** est] om. R S SV **212** scilicet intellectio,] om. R SV S **212** per] quae in textu S **217** et] om. V **217** quodammodo] quaedam V **218–219** sic ...voluntatem] om. V **221** diligendo] om. V **221** etiam] om. R SV S **223** nolens, credere non nisi volens.] volens credere aut non ut volens V **224–225** augmentatio] augmentari V

⟨OBIECTIO ET RESPONSIO⟩

Sed contra obiceretur bene apparenter quia in daemonibus est fides, quia “credunt et contremiscunt” et tamen non habent caritatem, ergo etc. Item IACOBUS dicit quod: “fides sine operibus mortua est”, ergo non vivificat ex se. Item APOSTOLUS dicit: “si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, caritatem autem non habuero, nihil sum”, ergo contradictam. 230

Ad ista respondetur sine temeraria assertione. Primo imaginando duplicem fidem; unam acquisitam per rationes humanas et forte derelictam ex actibus credendi. Et ista staret cum peccato, sicut in simili ponimus de caritate acquisita; cum enim quis peccat prius autem dilexerit Deum caritative, se sentit pronum adhuc ad diligendum Deum et ista pronitas non provenit ex caritate infusa, quia non stat cum peccato, sed ex caritate acquisita. Et talis fides bene est in daemonibus, et de ista possunt intelligi auctoritates praedictae. Alia vero est fides infusa, de qua intelligebantur praedicta. 240

Alio modo potest responderi imaginando quod fides multiplicem habet habitudinem ad suum subiectum; aliam inhaerendi, aliam, scilicet, afficiendi, et aliam repraesentandi. Et tunc diceretur quod possibile est absolute stare primam habitudinem aliis duabus subtractis, quia diceretur quod Deus, ratione indignitatis creaturae, aufert duas secundas habitudines et non prima. Et sic illa fides mortua est, quia non exit in operationes suas proprias; res autem dicitur mortua quando in proprias operationes exire non potest, ita quod Deus non vellet concurrere ad eius nobiles operationes. 245

⟨DUAS DIFFICULTATES DE MERITO FIDEI⟩

Sed tunc restat difficultas, quia obiectum intellectus est verum vel apparens verum, igitur non fertur, nisi in tale. Secundo, intellectus realiter non est liber, vel saltem eius operatio non est immediate libera, igitur non est formaliter meritum. 250

Quantum ad istud secundum, de liberate, non esset impossibile, quia agentia naturalia haberent instinctum naturalem libertatis ex-

227 Iacobus 2:19 228 Iacobus 2:17 229–231 1 Ad Corinthios 13:2
227 quia] qui V 227 quia] quod *add. sed del.* S 228 IACOBUS] Iacobum SV
229 omnem] *om.* V 230 habuero] habens V 234 derelictam] derelicta R SV
S 235 enim] autem V 235 peccat] et *in textu* V 236 autem] *om.* V 236
dilexerit] dilexit S 237 pronitas] caritas V 240 vero] *om.* V 241 responderi]
tripliciter V 242 aliam inhaerendi,] V 243 afficiendi] assentiendi V 243
Et] *om.* S 243 tunc ...diceretur] sic dicendum est V 243 tunc] indignitatis
creaturae aufert duas secundas habitudines et non primam et sic illa et sic illa
fides mortua est *add. sed del.* SV 243–244 possibile] impossibile V 244
subtractis,] abstractis V 245 aufert] auferret V 247 suas] sibi V

cepta cognitione. Unde de igne respectu stuppae potest Deus instituere quod omnibus extrinsecis omnino se habentibus eodem modo posset comburere vel non comburere. Alio modo diceretur quod actus, qui simul est cognitio et quaedam affectio, potest produci libere
260 ab anima.

Ad primum autem argumentum quod tangit de apparentia obiecti respectu intellectus, in quo est difficultas, dicendum est quod habitus fidei nedum elevat potentiam intellectivam ad credendum, sed multipliciter fortificat ipsam respectu quarumcumque veritatum, quia
265 cum potentia habet dispositionem convenientem, redditur fortior ad suas operationes exercendas, sicut videmus in elementis et in aliis entibus naturalibus. Modo, fides est convenientissima intellectui et tollit dispositionem contrarium. Ideo per fidem, intellectus est vigorosior quam sine fide, et in isto facit fides rationes de se tantum probabiles
270 esse quasi demonstrativas, quia fides est intellectus sanativa.

⟨ALIQUA CONCLUSIONES FINALES⟩

Ideo theologi fideles maxime debent pollere scientiis humanitus adinventis. Et si non polleant, erit eorum defectus, quia per fidem eorum intellectus illustratur.

Et ex hoc redarguendus est AVERROES, qui multum erroneae dicit
275 quod leges praebent impedimentum doctrinae, et hoc ponit in prologo III *Physicorum*. Hoc autem erroneum est quoad legem Christianam. Unde et de hoc est unus articulus Parisiensis dicens: “dicere quod lex Christi impediat addiscere: error.” De lege autem MOHOMMAD quam aliquando tenuit AVERROES, verum est propter corruptiones
280 in moribus, quae docentur in illa lege. De lege autem IUDAEORUM similiter, quia tunc deserti erant a Deo, sicut nunc. Et licet AVERROES protestatus fuerit aliquando se esse Christianum verisimile, est tamen eum numquam habuisse fidem.

Quantum est ex parte apparentiarum, sunt duo modi. Aliqua
285 enim est apparentia, quae provenit ex parte obiecti et modi reprae-

275–276 AVERROES, *Commentarius in libris Physicorum* III, prol. **277–278** Articulus Parisiensis, 175

256 Unde] una V **257** omnino] *om.* V **258** posset] potest S **258** vel] et V **262** est] *om.* S **265** cum potentia] compositio S **265** convenientem] convenientissimam V **266–267** in aliis entibus] aliis R SV S **267** convenientissima] ipsi *in textu* V **268** contrarium] *om.* S gradus R SV **268** Ideo] Et ideo V **270** esse quasi] quia R SV quod S **271** theologi] theologici R SV S **272** erit] est V **273** intellectus] *om.* R SV S **274** AVERROES] Averroes *corr. ex* Adverroes SV **275** leges] legent SV **275** ponit] videtur ponere V **277** Unde et de hoc est unus] unus et de hoc est R SV S **277** dicens] quod *in textu* V **278** error] errori S **280** in] *muu add. sed del.* R **280** illa] secunda S **281** nunc] *om.* V **281** Et] S **282** protestatus fuerit aliquando se esse] aliquando protestatus sic fuisse V **283** eum] *om.* R SV S

sentandi ipsius; et ista est communiter in lumine naturali, sic enim
 principiis assentimus propter evidentiam quam faciunt ex suo modo
 enuntiandi. Ideo ARISTOTELES in *Praedicamentis* dicit quod: “ab eo
 quod res est vel non est, oratio vera vel falsa dicitur. ” Alia est ap-
 parentia, quae non provenit ab obiecto sed prior est. Et secundum 290
 hoc dico quod divina evidentia est prior quam quodcumque obiectum
 creatum; et ad illum modum refertur evidentia fidei, quia fides in-
 ter omnes habitus maxime imitatur divinam cognitionem intantum
 quod sibi non potest subesse falsum. Et sicut cognitio divina se habet
 respectu futurorum contingentium, sic et fides. Nam de tali futuro 295
 contingenti, si erit, inclinavit ad assensum illius: si non erit, non in-
 clinavit. Et ex hoc posset oriri pulchra consideratio: utrum, scilicet,
 fidei possit subesse falsum; et iterum, utrum Deus aliquam creaturam
 possit producere per essentiam quae haberet consimilem conditionem
 sicut fides habet. Et tunc de illa quaereretur, utrum illa posset errare 300
 vel utrum necessario esset recta.

<http://scta.info/resoure/l1-cspfs/critical/transcription>

Editor’s note:

- 1 Circa prologum *Sententiarum* in quo MAGISTER dicit quod inten-
 tionis suae est “munire Davidicam turrin vel potius munitam osten-
 dere clypeis” etc., quaero istam quaestionem: utrum in causa iudiciali
 fidei contra traditionem pure humanitus adinventam iudex idoneus
 ferret pro fide sententiam. 5

288–289 ARISTOTLES, *Praedicamenta*, XII, 14b18-22 **2–3** LOMBARD, *Sen-
 tences*, I, prologus., (I:1)

284 quantum] autem *in textu* V **285–286** repraesentandi] necessitandi V **286**
 communiter] quare R **287** assentimus] eum *in textu* V **287** quam] evidentiam
in textu V **288** in *Praedicamentis* dicit] *om.* R SV S **289** vel non est, oratio
 vera vel falsa dicitur] etc R SV S **292** evidentia] apparentia V **293** intantum]
 tantum V **294** quod sibi non potest subesse falsum] sibi quod non poterit falsum
 V **294** sicut] sic R SV **295** sic et] R SV S **295** Nam] *om.* V **296** inclinavit]
 inclinat V **296** assensum illius] assentiendum sibi V **297** scilicet,] V **299**
 possit] posset R *om.* S SV **299** per essentiam] pro essentia R SV S **300**
 habet] *om.* V **300** tunc] sic V **300** quaereretur] quaerit V **300** illa] *om.*
 S V **301** utrum] an V **301** recta] Et de istis non plus pro nunc *in textu* V
1 Sententiarum] Magistri Petri Plaoul *in textu* R SV **3** clypeis] *om.* V **3** in]
om. R SV S **4** contra traditionem] contradictionem R SV

Index of sources

Peter Lombard

Sententiae, 1

Distinctio 1, 1

Stephen Tempier

Articuli Parisius condemnati

Paragraph z88d99-avn8u2-d1e1536, 10

x

Bible

ad Corinthios I, 3, 9

ad Hebraeos, 2, 4, 8

ad Romanos, 8

Ecclesiasticus, 4

Habacuc, 8

Iacobi, 1, 9

Ioannes, 5, 8

Petri I, 7

Petri II, 2

Psalmi, 2